

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології, інформаційної
та архівної справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	ЕТНОЛОГІЯ
Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність, освітня програма	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність: 032 «Історія та археологія» Освітньо-професійна програма: «Історія та археологія»
Викладач	ТУПЧІЄНКО Микола Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Контактний телефон	+38(066) 624 12 19
E-mail:	tupchy_mp@ukr.net
Обсяг та ознаки дисципліни	Обов'язкова дисципліна професійної підготовки. Змістових модулів – 4. Форма контролю: залік. Загальна кількість кредитів – 5; годин – 150; зокрема: лекції – 32 години; практичні заняття – 48 годин; самостійна робота – 70 годин. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська. Рік викладання – 2024/2025
Консультації	Консультації проводяться відповідно до графіка, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відео конференцій Zoom, через електронну пошту, Viber, за домовленістю
Пререквізити	Потребує базових знань з археології та давньої історії України, історії стародавнього світу

1. Мета і завдання дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Етнологія» – формування у здобувачів вищої освіти ґрунтовного уявлення про можливості, ефективність та перспективи використання отриманих знань з етнології та теорії етнічних процесів, уміння здійснювати дослідницьку роботу щодо вивчення етнічних культур, формування етнімів, особливостей етнічної психології, вміння бути готовими до практичної участі в польових експедиціях.

Завдання вивчення дисципліни:

- з'ясувати проблему предметного поля етнології, етнографії та антропології;
- показати основні закономірності, етапи становлення і розвитку етнології як науки;
- застосовувати на практиці понятійний апарат та основи етнологічної теорії;
- розкрити мозаїчність людства в основних етнологічних поняттях;
- розкрити особливості формування етнічної мапи світу;
- усвідомлювати специфіку та етапність українського етногенезу;
- розкрити розуміння розвитку культури в етнології;
- розкрити психологічні особливості народів світу;
- дати характеристику етнології символу;
- дати класифікацію міжетнічних конфліктів та визначити шляхи виходів з них.

2. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

Соціальні навички (soft-skills):

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно пояснювати і презентувати матеріал.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

Під час організації освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу

http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/The_provisions_of_company_profile.pdf; Положення про організацію вивчення вибіркового навчальних дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО <http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/vibir.pdf>; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ <http://www.kntu.kr.ua/doc/dobro.pdf>.

4. Програма навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин		
	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1. Предмет і завдання етнологічної науки. Проблема предметного поля етнології, етнографії, антропології. Взаємозв'язок етнології з іншими науками та суміжними дисциплінами. Методи і функції етнології	2	4	6

Тема 2. Історія становлення етнології. Західноєвропейські етнологічні школи й напрямки: еволюціонізм, дифузіонізм, французька соціологічна школа, структурна антропологія. Розвиток антропології в Україні	4	4	6
Тема 3. Етнічна мозаїчність людства в основних поняттях етнології. Етнічність. Феномен етносу. Концепції і теорії етногенезу. Структура етнічних утворень. Етнічна типологія (типи етнічних спільнот). Нація. Співвідношення етнічного і національного. Етнічні процеси	4	4	4
Тема 4. Етніміка. Виникнення етнімімів та їх роль у вивченні етногенезу. Проблема походження назв: «Україна», «Малоросія», «Великоросія», «Росія»	2	4	6
Тема 5. Формування етнічної карти світу. Розселення людей по Земній кулі. Народи давніх цивілізацій та кочові племена. Розширення ойкумени і виникнення сучасних етносів. Етнорегіональні та соціокультурні класифікації	4	4	6
Тема 6. Проблема українського етногенезу. Магістральна лінія українського етногенезу. Україна у процесах євразійської етнічної пертурбації. Україна у слов'янському етногенезі. Етнічні процеси в давньоруській державі. Формування східнослов'янських народів	4	4	6
Тема 7. Етнологія культури. Проблема культури в етнології. Традиційна (архаїчна) культура. Традицієзнавство. Зміст і символіка матеріальної культури. Етнологія окремих реалій традиційно-побутової культури	2	4	6
Тема 8. Етнічна психологія. Предмет, завдання, становлення етнопсихології. Проблема етнічної ідентичності та самоідентифікації. Психологічна структура етносу (статичні й динамічні характеристики). Установки і стереотипи міжетнічних стосунків. Етноцентризм та націоналістична психологія. Психічні особливості народів світу. Особливості формування етнічних образів: характеру, ментальності та свідомості українців	2	4	6
Тема 9. Мова та етнос. Зміст і критерії етнолінгвістичної класифікації. Етносоціальні функції мови. Проблема походження і становлення української мови	2	4	6
Тема 10. Етнологія символу. Суть і типологія етнічного символу. Символіка жестів. Символіка кольору. Етнологія здоров'я	2	4	6
Тема 11. Етнологія релігії. Стосунки етносу та релігії. Предмет етнології релігії. Етнічні функції релігії. Етнічні (національні) функції релігії. Релігійні вияви етнічного буття українців	2	4	6
Тема 12. Міжетнічні відносини і конфлікти. Суть та чинники міжетнічних відносин. Типологія міжетнічних відносин та контактів. Теоретичне осмислення природи і причин міжетнічних конфліктів	2	4	6

Усього	32	48	70
--------	----	----	----

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, рубіжний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: перший семестр – залік.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі: у формі заліку – складає 50 балів; у формі екзамену – складає 30 балів.

Семестровий залік проводиться на останньому занятті, до початку заліково-екзаменаційної сесії. Оцінка здобувачам вищої освіти вище 60 балів може виставлятися без виконання ними підсумкової залікової роботи. В такому разі виставлення оцінки підсумкового семестрового контролю не передбачає обов'язкової присутності здобувача вищої освіти на заліку. У разі, якщо сума рейтингових балів менша ніж 60, але виконані умови допуску до семестрового контролю, здобувач вищої освіти виконує на останньому за розкладом занятті залікову контрольну роботу. За бажанням здобувач вищої освіти має право на виконання залікової контрольної роботи з метою підвищення кількості балів, які були набрані ним протягом семестру.

Рівень знань здобувачів вищої освіти за національною шкалою відповідає таким критеріям:

«відмінно» – здобувач вищої освіти досконало засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповіді, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач вищої освіти, в основному, володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, наукове мислення відсутнє, практичні навички не сформовані.

**Відповідність шкали оцінювання ЄКТС
національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ**

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (іспит, диференційований залік, курсова робота, проект, практика)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
А	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90 – 100
В	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82 – 89
С	ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74 – 81
Д	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64 – 73
Е	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60 – 63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2 (незадовільно)	Не зараховано	35 – 59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1 – 34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ <https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsntu.pdf> (С. 28–35).

6. Рекомендована література

Нормативно-правові документи

1. Конституція України: Закон України. № 254к/96-ВР від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України Про забезпечення функціонування української мови як державної (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст. 81) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Закон України. Про національні меншини (спільноти) України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 46, ст. 114) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>

Основна література

1. Етнографія України. Львів, 1994 р.
2. Касьянов Г. Теорії нації і націоналізму. Київ, 1999.
3. Кафарський В. І. Загальна етнологія. Київ, 2004.
4. Колодний А. М. Теорія релігії: природа, структура, функціональність, тенденції, стан. Львів, 1996.
5. Лозко Г. Етнологія України. Київ, 2001.
6. Макрчук С. А. Етнічна історія України. Київ, 2008. 271 с.
7. Пономарьов А. Українська етнографія. Київ, 1994.
8. Савчук Б. Українська етнологія. Івано-Франківськ, 2004.

9. Сміт Е. Етнічна ідентичність. Київ, 1994.
10. Тиводар М. Етнологія. Львів: «Світ», 2004. 624 с.
11. Українознавство. Київ, 1994.
12. Українське народознавство. Львів, 1994.
13. Українська етнологія. Київ, 2007.
14. Утвенко В. В. Етнологія. Київ, 2017.

Додаткова література

1. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. Харків, 1996.
2. Етнос і соціум. Київ, 1993.
3. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
4. Культура і побут України. Київ, 1993.
5. Санько І. Ментальність русинів-українців. Ужгород, 1996.
6. Собчук О., Тупчієнко М. Співпраця Володимира Ястребова із закордонними періодичними виданнями. *Народна творчість та етнографія*. 2024. № 4. С. 32–40.
URL: <https://nte.etnolog.org.ua/2024-rik/4/2784-2024-12-04-21-44-21/5714-spivpratsia-volodymyra-yastrebova-iz-zakordonnymy-periodychnymy-vydanniamy>
7. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України. Київ, 1996.
8. Природа і етнос. Київ, 1994.
9. Ткач М. М. Українська звичаєва культура. Київ, 2021.
10. Mykola Tupchiyenko, Oleksandr Shamrai. Parallels in the indo-iranian and old slavic mythological modelling of the world (a solar aspect) // *East European historical bulletin*/ № 28 (2023). p. 8–19. Doi: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.28.287560>

Інформаційні ресурси

<https://zakon.rada.gov.ua/> – Верховна Рада України – Законодавство України
<http://www.info-library.com.ua/> – Електронна бібліотека – підручники.
<http://journals.uran.ua> – Наукова періодика України. Сайт електронних видань вищих навчальних закладів і наукових установ України.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.